

stredkovaného vplyvu českých dielní nielen na Budín, Višegrad, ale aj do Zvolena, Štítnika, Víglaša, Beňadika n. Hr., cez ktoré architektúra preniká do tvorivej atmosféry tých okruhov, aké v strednej Európe prevzali vývojovú iniciatívu.

Vtedy sa stavitelstvo na Slovensku intenzívnejšie zaoberá plnením požiadaviek vládnuúcich spoločenských vrstiev, ktorých výlučnosť a záujem o ochranu majetkov rozširuje sieť slovenských hradov. Priemer zásad uplatnených pri ich úpravách vysoko prevýšila ojedinelá dispozičná osnova zvolenského zámku z rokov 1370—1380.¹³ Pravidelný obdĺžnik jednoposchodovej budovy so stredným dvorom je typove odvodený z talianskeho kastela, zatiaľ čo tvaroslovný aparát portálov, obločných profilácií a novoobjavené zväzkové príporý kaplnky dokumentujú pomerne skorú recepciu poznatkov českého umenia v našich krajoch. To napokon potvrdzuje aj neskoršia stavba Víglaša (okolo roku 1400), i niektoré ďalšie stavebné podniky.

V priebehu tohto storočia sa v prvom rade rozširovala sféra pôsobnosti stavitelstva. Výrazný bol najmä rast tlaku na architektúru zo strany prebúdajúceho sa sebedomia mešťanov. Jeho uspokojenie a konkretizovanie vo sfére výtvarného umenia bolo však závislé od stupňa ekonomickej vyspelosti vtedy už diferencovaného obyvateľstva. Sformovanie a dotvorenie základnej štruktúry mestských jadier si vyžiadalo značné náklady na vybudovanie fortifikačného systému, aký boli schopné realizovať len popredné mestá (napr. Bratislava, Trnava, Prešov). Za tejto situácie sa výstavba náročných kamenných stavieb obmedzuje a sústreďuje predovšetkým na mestský kostol, zatiaľ čo obytná a výrobná jednotka mešťana — dom, je sústredený na úzkej pretiahnutej parcele a budovaný z dreva. Samo mesto má už zvyčajne stabilizovaný pôdorys fixovaním námestia, hlavných reprezentatívno-funkčných budov a s prízemnými domami orientovanými na ústredný priestor. Netvorí ešte súvislé rady. Jednotlivé obydlia vychádzajú zo základného typu slovenského domu a sú oddelené prelukami, pričom vchod na parcelu je umiestnený na boku stavby. V tejto etape sa tak mesto napokon stavebne odlišuje od dediny prakticky množstvom zástavby a veľkosťou domu, čo je len dôsledkom pokročilejšej organizácie práce a života mestských obyvateľov. Zrejme len vyspelejšie mestá mohli už vtedy mať

veľkorysejšiu zástavbu a vybavenie všetkými komponentmi, aké určujú znaky stredovekej civitas. Tak ostáva najdôležitejším faktorom stavitel'skej aktivity 14. stor. presun umeleckej práce do miest, ktorý zosilnel v nasledujúcom období.

Zakladanie a prvotný rozvoj slovenských miest bol v celku ukončený v anjouovskej epoche. Počas vlády nasledujúceho panovníka Žigmunda Lucemburského sa prehĺbuje sociálna diferenciácia spoločnosti a mestský živel preniká hlbšie do života krajiny, aj keď sa to už natoľko neprejavilo v zakladaní nových miest. Takmer 50-ročnú Žigmundovu vládu poznačili vojenské konflikty, z čoho značnú časť predstavovalo potláčanie vojenských a sociálnych dôsledkov husitského hnutia zasahujúceho aj naše územie. Pri získavaní potrebných prostriedkov sa snaží využiť finančné možnosti kráľovských miest. V snahe získať v nich oporu panovníckej moci kodifikuje ich postavenie aj právne. Roku 1405 dáva mestám zastúpenie na sneme v podobe dvoch mandátov. Do určitej miery tak potvrdil význam miest ako dôležitého činiteľa v hospodárskom živote štátu. Cisárovo boje proti revolučnému hnutiu sa čoskoro rozšírili na Slovensko. Husitské vojenské výpravy podnikané sem od roku 1423 spolu s neskoršími nástupníckymi zápasmi o trón vytvorili síce zložitú situáciu v prvej polovici 15. stor., predsa však neznamenali natoľko zastavenie stavebného rastu miest, ako to bolo v českých krajinách, ba dokonca niekde urýchlili realizáciu fortifikačných podnikov. V priebehu prvej polovice 15. stor. je na Slovensku v popredí slohového vývoja niekoľko centier, ktoré sa stali ohniskom výtvarného pohybu v zmysle stredoeurópskych tendencií poparlérovskej doby. V pamiatkach na Slovensku sa určitá závislosť od cudzích podnetov prejavila predovšetkým na stavbách v Bratislave i v Hronskom Sv. Beňadiku, kde v prvej tretine 15. stor. sa stavebne zaklučuje jeden z najväčších slovenských kláštorných komplexov s pripojeným halovým priestorom z druhej tretiny 14. stor. Podunajská orientácia stavby sa v tejto časti krajiny prejavovala hlboko cez polovicu storočia, a to oproti východnému Slovensku, kde — okrem iných — príklad sliezkej architektúry spolupripravoval pôdu na plné rozvítie neskorogotického umenia v poslednej tretine storočia.

Mimoriadny rozvoj architektúry prežíva v prvej polovici 15. storočia Bratislava. Už okolo roku